

september
2019

DE ROSDOEK

HET LOT VAN DE GEBROEDERS HOEKS

171

REDACTIONEEL, RECTIFICATIE
EN AANVULLING

Redactie

LENY VOORTMAN

Redactie

JAN VAN DE VEN

Redactie

HUIZEN EN FAMILIES

AAN DE MARKT – XI

P Panken en H Grielen

KEES CORNELISSEN

FRANS TEUNIS

**DE TRANSITIE VAN LEEM-
NAAR STEENBOUW -2-**

BART BEECH

EEN BUZONDERE

BRIEF UIT STEENSEL

JAN VD VEN

VIJFTIG JAARGANGEN

DOORGESPIJT - I

LENY VOORTMAN

**EERSEL TIJDENS DE BEZETTING
1940 - 1944**

*De Rosdoek is een uitgave van Heemkundige
Studiekring "De Acht Zaligheden"*

ISSN 1384-086X

REDACTIONEEL, RECTIFICATIE EN AANVULLING

<i>Redactie</i>	3
LENY VOORTMAN	
<i>Redactie</i>	4
JAN VAN DE VEN	
<i>Redactie</i>	5
HUIZEN EN FAMILIES AAN DE MARKT – XI	
<i>Pierre Panken en Harrie Grielen</i>	6
KEES CORNELISSEN	
<i>FRANS TEUNIS</i>	13
DE TRANSITIE VAN LEEM- NAAR STEENBOUW -2-	
<i>BART BEECH</i>	14
EEN BIJZONDERE BRIEF VAN UIT STEENSEL	
<i>JAN VD VEN</i>	22
VIJFTIG JAARGANGEN DOORGESPIJT - I	
<i>LENY VOORTMAN</i>	25

Foto voorpagina: Omslag boek van de gebroeders Hoeks

COLOFON

DE ROSDOEK is een uitgave van Heemkundige Studiekring "De Acht Zaligheden".
Verschijnt 4 x per jaar. Volgende nummer in december 2019.

Redactie: Kees Cornelissen, Eersel, - Harrie Grielen, Eersel, - Annie Biezen, Eersel,
- Jan v.d. Ven, Steensel, - Leny Voortman, Eersel
E-mailadres redactie: h.grielen@gmail.com
Lay-out, Jos Castelijns, Eersel, 0497-517569-jcgrafisch@chello.nl

Secretariaat:

E. Lavrijsen, Bogerd 70, 5521 ML Eersel, 0497 – 843909
E-mail: info@hskdeachtzaligheden.nl

Website: www.hskdeachtzaligheden.nl

Heemkamer:

Gevestigd in Kempenmuseum De Acht Zaligheden, Kapelweg 2, 5521 JJ Eersel

Contributie:

€ 25,00 per jaar (€ 14,00 per jaar voor medelid op hetzelfde adres)

Giften:

De Studiekring is aangemerkt als Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI).
Bankrekening: NL83ABNA0624742407 t.n.v. De Acht Zaligheden te Eersel

Mededelingen van het bestuur en/of agenda ALV ontvangt u per e-mail
of zijn in te zien op onze website.

REDACTIONEEL, RECTIFICATIE EN AANVULLING

Welkom!

Met ingang van deze Rosdoek vindt de lezer in het colofon nieuwe namen bij de redactie. Het zijn er liefst twee: Leny Voortman en Jan van de Ven. Beiden stellen hierna zichzelf voor. Op termijn zullen Kees Cornelissen en Harrie Grielen de redactie verlaten. Dan is er al 'nieuw bloed' aanwezig en dat is goed voor de continuïteit van dit blad. Leny en Jan: van harte welkom!

Verkeerde foto

In Rosdoek 169 (maart 2019) is op p.20 per ongeluk een verkeerde foto geplaatst, nl. die van P.G.A.G.Panken, oud-burgemeester Eersel, Duizel en Steensel van 1923-1940 en later, 1944-45 nog waarnemend. De juiste afbeelding had moeten zijn die van P.N.Panken (1819-1904), voormalig schoolmeester in Westerhoven en auteur van zijn levensbeschrijving in de inmiddels bekende serie in zes delen Dagboeken.

P.N. Panken
1819 - 1904

De omslag van het "historische" Register van Huisnummering van Eersel uit 1950. (Met dank aan Ria van de Ven-Jacobs)

Rectificatie en aanvulling

Ria van de Ven-Jacobs is een goede en trouwe lezer van de Rosdoek. Dat levert commentaar of aanvulling op. Soms allebei, zoals nu. Ria wijst erop dat op de gevelsteen van het huis Markt 2 - weliswaar erg onduidelijk maar toch nog wel leesbaar - staat, dat PJT Maas in 1884 25 maanden oud was en geen 24 zoals in Rd 169, in het blokje op p.5 staat.

Op p.9 van diezelfde Rosdoek: Het vraagteken bij het huisnummer A258 van Bierens hoeft dat niet te zijn. Het niet goed begrepen huisnummer A258 verwijst namelijk naar hun volgend woonadres in de Wilibrorduslaan. Zie hiervoor haar boek Eersel 1925-1940. Deel 7, p.72.

Ten slotte: Ze heeft het Register van Huisnummering van Eersel 1 Januari 1950. Daarin staan onder Wolvenstraat alle bewoners met hun naam vermeld. Het zijn er maar 9 huisnummers, daarbij een caféhouder (Bogaars), een winkelier (Van der Heijden), een veehandelaar (Hoogers) en een schilder (Hakkens). Op nr 18 "Kasteel" staan als bewoners vermeld M. en A. de Graaf, sigarenfabrikanten. De omslag van dit register(tje) is overigens een mooi voorbeeld van vormgeving-in-eigen-beheer, zoals de gemeente Eersel die anno 1950 verzorgde.

LENY VOORTMAN

Leny Voortman - niet zo "oer-Brabants" als Jan van de Ven - is in 1953 geboren in Moordrecht aan de Hollandse IJssel. Ze volgde na de Lagere School de Middelbare Meisjes School in Gouda waar haar liefde voor cultuur werd geboren. Daarna sloot ze in 1974 haar opleiding als fysiotherapeut af en werkte in die functie tot medio 1984.

Het gezin verhuisde in dat jaar 'voor Philips' naar Eersel. Een (toen nog) heerlijk rustig dorp, maar in het begin had Leny best wel moeite om het Brabantse dialect te verstaan. Dat zij zich er snel thuis voelde, blijkt uit de volgende twee anekdotes: toen het huis aan de Koppenhoek verbouwd was, overwogen zij en haar echtgenoot hun huis de naam 'D'n Aord' te geven, én komend uit de Randstad kreeg Leny bij het passeren van de Grote Rivieren, en Brabant weer binnenkomend, het gevoel 'weer thuis te zijn'.

Toen de derde en jongste zoon naar de middelbare school ging, begon Leny met de universitaire studie Algemene Cultuurwetenschappen. Voor haar masterscriptie onderzocht zij 'het sociaal-economisch overheidsbeleid in het ontwikkelingsgebied Noordoost Noord-Brabant in de periode 1947-1969', een puur Brabants onderwerp dus.

Na het beëindigen van haar studie in 2012 werd ze lid van HSK 'De Acht Zaligheden' en beloofde toen - als zij meer vrije tijd zou krijgen - zich te gaan inzetten voor onze studiekring. Bij de afgelopen Algemene Ledenvergadering zegde zij toe redactielid te worden.

Ongeveer twee jaar geleden verdiepte Leny zich in de plaats en de betekenis van de H. Maagd Maria binnen de protestantse kerk en hield daar een lezing over binnen onze kring. Als 'pure protestant' vond zij het een grote verrijking meer te weten te komen over het katholicisme in deze streek!

Als aanstaand redactielid gaf zij aan te hopen 'aardige heemkundige onderwerpen' te vinden, daar onderzoek naar te doen en er een artikel over te schrijven voor de Rosdoek. Een eerste proeve hiervan is te vinden in deze aflevering, nr. 171: over de eerste vijftig nummers van onze Rosdoek.

JAN VAN DE VEN

Brabantser kan bijna niet als je weet, dat Van de Ven in Noord-Brabant op één na de meest voorkomende naam is. En een Jan, vernoemd naar de Evangelist of de Doper, was tot in de vorige eeuw in het katholieke zuiden een hele populaire voor-naam.

Ik ben geboren (1952) en getogen in Steensel en er weer teruggekeerd. Geboren dus wel, in een inmiddels gesloopte boerderij aan de Riethovenseweg hoek Zandstraat, maar verwekt op het Molenveld op Schadewijk. Mijn ouders woonden namelijk de eerste jaren van hun huwelijk in bij opa Jaon van der Aalst, waar nu de manege is. Via dit bloed heb ik ongetwijfeld mijn historische tic meegekregen. Tot op heden betrokken in het 'erm Guld' van Eersel, dat van Onze Lieve Vrouw. En ten slotte: ome Theo uit Hapert deed actief aan heemkunde in De Acht Zaligheden en is ook jarenlang redactielid van de Rosdoek geweest.

Toen eens een "ronselpater" bij ons achterom kwam, zei mijn pa: "Nee, hij moet hier maar naar de HBS gaan". Onder andere Kees Cornelissen en Harrie Grielen hebben mij daar wegwijs gemaakt in de Nederlandse taal. Na studie sociale geografie in Nijmegen als ambtenaar werkzaam bij de gemeente Eindhoven. Al in de tijd dat het regionaal archief nog in het souterrain van het stadhuis was gevestigd en Jan Spoorenberg er rond liep, heb ik er de eerste documentatie voor mijn stamboom verzameld. Na Nijmegen en tien jaar Eersel (Postakkers en Odradastraat) terug in Steensel op mijn geboortegrond, zijn we in 2013 met enkele actieveelingen begonnen met Stinsels Archief. We hebben ons ontfermd over het rijk opgebouwde archief van wijlen dorpsgenoot Harrie Huijbers over de geschiedenis van Steensel. We schrijven er regelmatig stukjes over in de Pierenbode en ook al in de Rosdoek. De oude Luciatoren is weer open en ingericht met onze verzameling over oud-Steensel. We zetten ons in om het religieus en ander erfgoed in ons kleine dorp te behouden en meer mensen erbij te betrekken.

Met deze achtergrond en als contactpersoon uit Steensel neem ik graag plaats in de redactie van de Rosdoek.

HUIZEN EN FAMILIES AAN DE MARKT – XI

Markt 18 en 20-22

Once Upon A Time in Duizel, Er was eens . . . Een merkwaardig begin als aanhef van een bijdrage over een cultuur-historisch pand in Eersel. Maar zo is het wel gegaan. Waarom dat zo is, staat in het eerste gedeelte van deze bijdrage. Ook over wat erna was.

De witheer Guilielmus Cools (*Geel B 1743 en †Duizel 1827) was als Norbertijn afkomstig van de abdij van Tongerlo B en pastoor in Duizel van 1791 tot zijn overlijden. Hij was de jongste zoon van Gommarus Cools (*Diest of Lier B en †Geel B 1768) en studeerde in Leuven Theologie.

Zijn oudste broer Franciscus Cools (*Geel B 1731 en †Tongerlo B 1818) had vijf kinderen w.o. een zoon Amandus Cools (*Tongerlo B 1787 en †Dresden of in Rusland). Deze was in dienst van Napoleon I en sneuvelde daar. Naar men zegt werd er van hem een kaart ontvangen geschreven met rode inkt. Dat laatste was natuurlijk niet waar, maar de naam van Napoleon mocht in huis niet meer genoemd worden vanwege het bloed dat aan de kaart kleefde.

Gelukkig was er nog een oudere zoon Petrus J. Cools die *“verscheidene jaren zijner jeugd te Duizel op de pastorie doorbragt waar hij de dorps-school bezocht en in hoogere wetenschappen door zijnen vermaarden en kundigen Heer-oom, die steeds een aantal jongelingen tot den priesterstand opleidde, onderwezen werd.”* aldus oude aantekeningen.

Maar hij ging niet voor het priesterschap, wel voor de geneeskunde. Hij studeerde te Leuven B en deed zijn examen in Harderwijk NL. Het diploma bevond zich destijds in bezit van na te noemen Hubert A.A.M. Cools apotheker te Mechelen B.

En zo lag het voor de hand dat hij zich in 1811 vestigde als geneesheer in Eersel en Duizel. *“Hij woonde te Eersel aan de oostzijde van het Marktpllein recht tegenover de pomp, in het huis dat thans A 8 draagt”. De aantekeningen vervolgen dan met: “Dit huis is afkomstig (blijkens aanwezige koopakten) van de in de Kempen beruchte Protestantse ambtenarenfamilie van Beverwijk, die hier tussen de jaren 1648 en 1795 de arme bevolking uitzuigde. Aan deze familie behoorde ook het recht tegenover gelegen huis dat de datum draagt 1680 en het zoogenaamde Beverwijcken bosch.”*

De naam Gijsbertus van Beverwijk komen we overigens ook tegen bij de molen en het huis op Schadewijk.

Een stukje genealogie van de eerste generatie Cools die zich in Eersel vestigde, mag niet ontbreken.

Petrus Josephus Cools (*Tongerlo B 1785 en †Eersel 1862) trouwde met Theodora Hoefnagels (*Tongelre 1801 en †Eersel 1878). Zij kregen zeven kinderen waarvan er twee zeer jong overleden.

1. Maria E.F. Cools (*Eersel 1824 en †Princenhage 1881). Zij was getrouwd met Hendrikus Lemkes (*Liempde 1824 en †Breda 1896). Hij was de ons reeds bekende molenaar uit Eersel en zoon van Carolus Lemkes. Hij was ook een broer van Huberdina Lemkes-Schellens, tapster, Markt 3-5.

2. Maria C. Cools (*Eersel 1827 en †Puers (B) 1894. Zij was r.k. religieuze in het Ursulinenklooster te Puers (B).

3. Wilhelmus A. Cools (*Eersel 1830 en †Eersel 1881. Hij was de opvolgende geneesheer in Eersel en trouwde met Arnoldina Klessens (*Berg-eijk 1841 en †Eersel 1914). Het getuigschrift ter bevordering tot heelmeester te lande werd uitgereikt te 's-Hertogenbosch op 9 oktober 1855. Het origineel bevindt zich in Mechelen bij een kleinzoon van Hubert A.A.M. Cools.

4. Josephus F. Cools (*Eersel 1833 en †Eersel 1833).

5. Sophia P. Cools (*Eersel 1836 en †Duizel 1924). Zij trouwde met Johannes F. Panken (*Duizel 1835 en †Duizel 1877) Hij was gemeentesecretaris

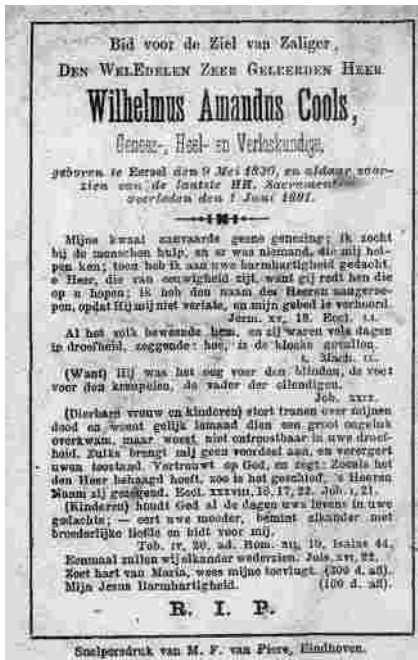
te Duizel en vader van burgemeester P.G.A.G. Panken in Duizel en Eersel. Opmerkelijk is dat een broer van J.F. Panken t.w. Theodorus I.G. Panken, r.k. priester en lid van de Orde S.J. (*Duizel 1832 en †Florissant M.O. USA 1906) ook als missionaris naar de omgeving van de Mississippi vertrokken is. Belgische emigranten kozen veelal voor het warme zuiden en de Nederlandse voor de uitgestrekte land- en veeteeltgebieden in het veelal barre noorden bij de grens met Canada. Zie ook hierna.

6. Petrus J.A. Cools (*Eersel 1839 en †Eersel 1927) ongehuwd.

7. Ferdinandus F. Cools (*Eersel 1845 en †Eersel 1849).

Enkele familieverbanden zullen hiermee wel duidelijk zijn m.n. Lemkes, Klessens en Panken.

Dokter P.J. Cools had bij de aanvang van het kadaster een groot geheel

Het bidprentje van Wilhelmus Amandus Cools, huisarts in Eersel, overleden in 1836.

Het bidrentje van Arnoldina Klessens, weduwe van W.A. Cools.

op naam. Hij bezat de percelen Eersel, sektie F, nummers 229 tot en met 236 hui-zen, erven, schuur, tuinen en weilanden, samen groot 50.22 are en aangekocht bij akte verleden voor notaris de Bie te Eersel. Slechts van de percelen nummers 233 tot en met 236 is de vorige eigenaar ons bekend nl. de wed Adriaan Otterdijs, naaister te Eersel.

Notaris Verhoeven te Eersel veilt voor de kinderen Cools het geheel in 1878. Koper wordt dan Hendrikus Lemkes gehuwd met Maria E.F. Cools hiervoor onder 1 ge-noemd. De percelen 232 en 234 zijn in-middels vernummerd in 782 en 783.

Bij onderhandse akte verkoopt Lemkes in 1882 het geheel aan Jan Francis Luijten, smid te Eersel. Later worden dat de wed. Wilhelmina Luijten-van Mol en kinderen. Hierbij moeten we even stil staan. Wat is gaande?

De opvolgende dokter Wilhelmus A. Cools verlaat Eersel? Ja, dat klopt. Enige uitkomst hierover geeft de brief van 30 mei 1930 van de burgemeester van Boschkapelle (bij Hulst). Deze schrijft aan zijn collega P. Panken, burgemeester te Eersel over de door laatstgenoemde gevraagde informatie uit de Burgerlijke Stand maar ook het volgende:

“Destijds woonde alhier Johannes Henricus Kox, welke ook afkomstig en geboren was te Eersel. Deze was lid van den Raad en op diens aanraden is Dokter Cools in Boschkapelle gekomen. Bij besluit van den Gemeente-raad van 3 december 1872 was Hij benoemd tot Gemeentegeneesheer.”

De tweede dokter Cools heeft zich op 23 januari 1873 in Boschkapelle als geneesheer gevestigd met echtgenote en vier kinderen. In Boschkapelle zelf is nog geboren een zoon Eduard V.A.J. Cools. Op 7 oktober 1873 is de dokter vandaar verhuisd naar Vessem. Lang heeft hij het in Zeeuws-Vlaanderen dus niet volgehouden. In Vessem worden nog geboren Do-rothea A.E.A. Cools en Hendrik W.E.A. Cools. Het achtste en laatste kind Ursula J.M.A. Cools wordt weer geboren in Eersel.

Dan zijn we weer thuis. Echter niet op Markt 18 maar aan de overkant

op Markt 37 recht tegenover de nieuwe doorbraak voor de huidige Postakkers. Het is het huis van Arnoldus Knapen en later van o.a. Petrus J. van Sambeek, Johannes B. Vosters en Cornelis Fleerakkers.

Tenslotte keert de inmiddels weduwe Arnoldina Cools-Klessens terug op Markt 18 doordat zij in 1898 dit pand koopt van eerder genoemde Jan Francis Luijten. De kadastrale omschrijving gaat dan heten sektie F, nummer 901, huis, stal en tuin groot 14.12 are. Gevestigd werd toen ook het recht van rijweg over den eigendom door de poort van J.F. Luijten genoemd. Stond er toen werkelijk een poort of werd daarmee bedoeld poortingang? En werd die poort(ingang) Ganzenpoort genoemd? Piet Kwinten spreekt van een Bukkempoort. Was die er ook of is het dezelfde? Vragen waarop het antwoord nog niet gegeven is.

Een stukje genealogie m.b.t. de tweede generatie Cools in Eersel volgt: Wilhelmus Amandus Cools huwde zoals reeds gezegd met Arnoldina Klessens.

Uit hun huwelijk werden acht kinderen geboren waarvan enkele ook al eerder zijn genoemd:

1. Franciscus P.A. Cools (*Eersel 1866 en †New Orleans LA USA 1938). Hij was r.k. priester en pastoor te New Orleans. Hij werd priester gewijd in 's-Hertogenbosch op 15 juni 1889 en vertrok in 1890 als priester-missionaris. Hij overleed in het vijftigste jaar van zijn priesterwijding. Zie ook hiervoor bij emigranten.

2. Petrus J.A. Cools (*Eersel 1868 en †Eersel 1942). Hij trouwde met Carolina Schellens (*Eersel 1864 en †Eersel 1956). Zij was een dochter van Antonius H. Schellens en Huberdina Lemkes. Beiden zijn ook al ter sprake gekomen bij De Tramhalte, Markt 3-5.

3. Hubertus A.A.M. Cools (*Eersel 1870 en †Mechelen B 1950. Hij was apotheker te Lookeren B en later stad Mechelen B. Hij huwde (1e) met Dame Joanna C. Wijnants en (2e) met dr Gabrielle Tambuyser. Hij was een kleurrijk figuur en goed onderlegd in talen, cultuur en historie. Er is nog al wat te doen geweest over de recepten-boeken van de apotheek. Hij schreef talloze spreuken hierbij die betrekking hadden op de patient. De stad Mechelen eiste de boeken op als cultuur-historisch; de apotheek beriep zich echter op het medisch geheim. De privacy-wetgeving was toen nog in geen velden of wegen te bekennen. Een oog- en hoorgetuige weet nu nog te vertellen, dat op weg van Brussel naar de Leeuw van Waterloo het trammetje plots stil bleef staan. Onkel Hubert stond op de houten bank van het volgrijtuig Victor Hugo voor te dragen over de slag bij Waterloo. De conducteur had letterlijk aan de leren riem van de bel getrokken en het eerste voertuig liep leeg om in het tweede dit alles te

aanhoren. Na afloop trok de conducteur opnieuw aan de bel en het geheel zette zich weer in beweging richting Waterloo een culturele les wijzer geworden. Zijn tweede echtgenote was wethouder van Mechelen en later ook lid van de Belgische Senaat (1e Kamer).

4. Amandus H.F. Cools (*Eersel 1872 en †Opelousas LA USA 1922. Hij was apotheker/pharmacien en gehuwd met Daisy Josephine Shaw.
5. Eduard V.A.J. Cools (*Boschkapelle 1873 en †Vessem 1873).
6. Dorothea A.E.A Cools (*Vessem 1875 en †Tilburg 1930). Zij was r.k. religieuse en claris in het klooster Claris-Colettine te Tilburg.
7. Hendrik W.E.A. Cools (*Vessem 1876 en †St-Oedenrode 1965). Hij was ongehuwd en leefde geruime tijd bij zijn broer Piet in het ouderlijk huis.
8. Ursula J.M.A. Cools (*Eersel 1878 en †Westerlo B 1908). Zij was gehuwd met Josephus A. Smits (*Westerlo B 1881 en †Westerlo B 1929), zakenman en ondernemer in Westerlo B.

Met de derde generatie komt het einde in zicht van de familie Cools in Eersel. Daarom, tot slot, ook deze afgerond. Zoals gezegd trouwde Petrus J.A. Cools met Carolina Schellens. Uit dit huwelijk werden vier kinderen geboren:

1. Arnoldina A.P.M. Cools (*Eersel 1899 en †Eersel 1901).
2. Hubertine A.W.A. Cools (*Eersel 1901 en †Eersel 1901).

Geboorte en overlijden volgen hier kort op elkaar. Een besmettelijke ziekte was hier mogelijk de oorzaak van.

3. Antonius F.A.P.J. Cools (*Eersel 1902 en †Tegelen 1994).

4. Arnoldus A.Th.A. Cools (*Eersel 1903 en †Venlo 1968).

Beide zonen vertrokken

Deze zeer uitvoerige rouwbrief van Arnoldina Klessens, in de deftige stijl die men in België ook nu nog wel eens aantreft. De familie in de ruimste zin deelt het overlijden mee. Mevrouw Cools is de weduwe van dokter Cools.

ieder in de loop der jaren uit Eersel en vestigden zich elders. Na het overlijden van hun moeder - inmiddels weduwe Carolina Cools-Schellens in 1956 - verkochten zij het huis Markt 18 en de inboedel en daarmee viel het doek in Eersel definitief voor een drie generaties lang aanwezige en bepalende familie.

Daarna volgde een grote verscheidenheid aan eigenaren in betrekkelijk korte tijd. Het kadaster somt op: Rademaker, Kerssemakers, Maas, Feren-schild, Reijnders en Der Kinderen.

Markt 20-22

We hebben het hiervoor ge-zien. Het gehele onroerend goed Markt 18, 20-22 werd verkocht aan Hendrikus Lemkes, die gehuwd was met de oudste dochter van dokter P.J. Cools. Daarna ging het geheel over naar Jan Francis Luijten, smid te Eersel. Het zou eenvoudig zijn als dit telkens zo door zou gaan. De kadastrale lezer en kenner weet uit er-
varing beter. Er gaan verbouwingen en slopingen, verenigingen en split-singen van kadastrale nummers en verkopen zich aandienen. We zullen de rode draad en grote lijn zoveel mogelijk volgen.

Markt 18 - 22

We hebben al gelezen, dat smid Luijten eerst Markt 18 omvattende huis met stal en tuin (terug) verkoopt aan de weduwe A. Cools-Klessens. Dit perceel wordt dan lange tijd sectie F, nummer 901 (afkomstig uit oud 230, 231 en 782) groot 14.12 are. Luijten zelf houdt dan over het nieuwe perceel sectie F, nummer 902 (afkomstig uit oud 230, 231, 233, 235, 782 en 783) huis, stal, schuur, smederij, erf en tuin, groot 19.80.

Vervolgens wordt 902 in 1901 kadastraal gesplitst in de nieuwe nummers 909 en 910. Nummer 909 omvat huis en smederij groot 0.83 centiare en 910 omvat huis en tuin groot 18.97 are. Beide staan in 1934 door verkoop dan op naam van Johanna van Rooy wed. van Petrus Josephus van de Ven en cons. Daarbij heeft Wilhelmina van Mol wed. van Jan Francis Luijten recht van gebruik en bewoning.

Er volgt een scheiding in 1948 waarbij Adrianus Scheepens, fabrieksarbeider te Eersel en gehuwd met Cornelia Catharina van de Ven en cons. de percelen 909 en 910 op naam krijgen. De smederij op nummer 909

In 1948 zijn beide broers Hubert (l) en Harrie (r) op bezoek bij hun neef Piet Panken op Markt 15

verdwijnt in 1952 en wordt nu winkelhuis met erf.

Het andere perceel 910 wordt dan huis met garage en tuin. Vereniging, sloping en verkoop vinden plaats of hebben plaats gehad.

Uiteindelijk vormen 909 en 910 een nieuw perceel 1447 groot 13.45 are t.w. Markt 20 winkelhuis, garage, erf en tuin en Markt 20-22 winkelhuis, huis en

erf. Markt 20 wordt in 1958 gesloopt en Markt 20-22 wordt in 1963 verkocht aan Adrianus Wilhelmus Antonius de Waal, schilder te Eersel, daarna in 1973 aan Adrianus Maria Cox makelaar te Eersel en vervolgens aan Adrianus Hendrikus Josephus Wintermans, sigarenfabrikant te Eersel, later Wezel B. Konversie (digitale omzetting) volgt.

Tenslotte wordt de achtergelegen tuin met weiland (afkomstig uit oud 899 en 910) vernummerd in 1448 groot 23.85. Hiervan zijn de betreffende eigenaren Antonius Maria van de Ven (1e maal), Adrianus Jacobus Scheepens, Antonius Maria van de Ven (2e maal) en Adrianus H.J. Wintermans voornoemd. Konversie volgt opnieuw.

Het moet niet altijd gemakkelijk zijn geweest met dat recht van rijweg van Markt 18 dwars door de tuinen van Markt 20-22 en verder langszij naar voren richting de Markt. Het is een erfdienstbaarheid en daarmee een zakelijk recht. Dat wil in het kort zeggen, dat dit recht de zaak (het onroerend goed) volgt ongeacht in wiens handen het zich bevindt of terecht komt, zulks in tegenstelling tot een persoonlijk recht dat staat of valt met de persoon die het betreft.

Tot slot nog even de Ganzenpoort. Ganzen zijn dom zegt men. Ze waggelen, kwaken, lopen meestal in de weg en laten hun sporen duidelijk na. Toch niet altijd. Ganzen zijn ook erfbewakers. Daarvan heeft Rome geprofiteerd. De ganzen van het Capitool hebben met hun luid gekwaak het Romeinse legioen gewekt en daarmee voorkomen dat Rome ten prooi zou vallen aan de aanstormende barbaren.

Zit daar misschien nog iets in dat van nut zou kunnen zijn voor de Markt in Eersel?

Pierre Panken / Harrie Grielen

KEES CORNELISSEN

45 jaar redactie Rosdoek

Op de laatst gehouden jaarvergadering was Kees niet aanwezig. Een zeldzaamheid overigens en voor Harrie Grielen een teleurstelling, omdat hij graag van de gelegenheid gebruik wilde maken om de leden daarop te attenderen en alvast een voorproef van een herdenking aan dit feit ten grondslag te leggen. Gelukkig kon Harrie zijn dank kwijt in vorige Rosdoek en mag ik wat van mijn ervaringen met Kees op schrift stellen, zonder zeker te zijn niet wat vergeten te hebben.

In 2002 vraagt Kees me zijn voorzittershamer over te nemen. Weliswaar heb ik aan de wieg te staan van een VVV en er jaren aan besteed, maar van heemkunde heb ik geen verstand. Wel gevoel voor geschiedenis. Een voorzitter is meer een coördinator en die functie denk ik wel aan te kunnen. Een probleem zie ik wel. Dat is een toespraak, want daar heb ik weinig gevoel voor. En dan komt een van de eigenschappen van Kees: "Dat kende gij wel, zo moeilijk is dat nie en da leerde vanzelf". Goed kunnen paaen ja, ja. Nu moet ik mijn "jawoord" wel uiten.

Kees is als voorzitter en om de zoveel jaar stuivertje wisselend met Theo van de Ven als secretaris, gepokt en gemazeld. Nog los van de activiteiten als redacteur van de Rosdoek.

In bestuursvergaderingen kan het somtijds behoorlijk onweer zijn en zeker als Kees met "nondedomme" begint en vervolgens in een in spraakwaterval zijn bezwaar, respectievelijk commentaar, gaat leveren. Dan kun je als voorzitter maar beter luisteren en met gevoel voor dramatiek met zachte doch dringende stem antwoorden en de argumenten proberen te ondergraven. De eigenschap om plots krachtig van leer te trekken, heb ik niet overgenomen maar wel hoe met Kees om te gaan in de bestuursvergadering. Met wederzijdse tevredenheid.

Kennis van verhoudingen in een dorp en het benaderen van personen waar een dienst of vrijwilliger om medewerking moet worden gevraagd, is Kees wel toevertrouwd. Aan zijn voorbeeld heb ik veel gehad.

Vergaderingen van Brabants Heem bezoeken met Kees aan het stuur is een avontuur. Als een ware doodsverachtende coureur kan hij op weg zijn en die haastigheid is nog steeds niet over. Die eigenschap durf ik en

wil ik ook niet overnemen. Nu - bij zijn 90-jarige verjaardag en nog te ondergane staar-operatie - blijkt men bij het CBR toch vertrouwen houden in het verlengen van zijn rijbewijs.

Kees is ook een hartstochtelijk zanger en lid van het parochiële heren-koor "Gaudeamus". Vanaf 2007 is er een probleem met organisten als begeleider van het koor. Weer komt Kees bij mij met de vraag om als deel-organist mee te werken. Mijn argument dat het al 50 jaar geleden is dat ik mijn laatste orgellessen heb gehad, weerlegt hij met: " Da kende gij wel, zo moeilijk is dat nie en ge leert da weer vanzelf". Tegen zoveel wijsheid is moeilijk te ageren en gaan we het herenkoor begeleiden. Inmiddels heeft er door tragische omstandigheden een dirigentenwissel plaatsgevonden en - u raadt het al - dat ben ik geworden.

In al die jaren is Kees min of meer 'mijn dirigent' geweest, heb ik veel kennis opgedaan, ben ik beter ingevoerd in de gemeenschap en materie en heb ik nog steeds goede voeling met hem over van alles en nog wat. Nu is het genoeg aan mijn zijde: hém dirigeren in de repetitie en zondagse mis. Niet andersom. En daar beleven wij beiden veel plezier aan. Proficiat Kees met 45 jaar redactielidmaatschap!

Frans Teunis

DE TRANSITIE VAN LEEM- NAAR STEENBOUW -2- : NETERSEL [DEEL 2]

Kastelen, abdijen en huizen van welgestelden vinden we alleen in de grotere plaatsen. In de kleinere zijn de stenen kerk en kerktoren, de (brand)veilige plaats waarin de 'comme' (:de kist met belangrijke papieren van het dorpsbestuur) bewaard werden. Tot in de 18de eeuw was dat zo en zijn er weinig uitzonderingen op de regel geweest. Voor Netersel wordt dit beeld in grote lijnen ondersteund door historische bronnen.

Baksteen in Netersel

Al vroeg in de geschiedenis van Netersel hebben we te maken met een bouwsel opgetrokken uit gebakken stenen. Het is namelijk gekend dat daar vanaf de 13de-14de eeuw een 'stenen huis' stond. Meerdere onderzoeken zijn in de loop der tijd verricht. Zo ook Holwerda in de jaren '30 van de vorige eeuw. De restanten in de ondergrond aan de Hoeve zijn recentelijk 'archeologisch vriendelijk' overbouwd.

Ten gevolge van alle oorlogsgeweld, denk aan de Negenjarige Oorlog (1688-1697) en de Spaanse successieoorlog (1701-1714), gepaard met de nodige brandschattingen, gaat begin 18de eeuw met enige regelmaat het verzoek uit om remissie (: kwijtschelding) van belastingen gepaard met een beschrijving van de staat van het dorp op dat moment. Als vanzelf vloeit de staatsgeschiedenis over in die van het volk als we vernemen dat Netersel in één van de verzoeken geschetst wordt als vervallen tot armoede, vele landerijen er onbezaaid bij liggen en veel minder hoornbeesten worden gehouden. De bevolking is in aantal teruggelopen en bestaat nog grotendeels uit weduwen en weduwnaars, waarvan ook nog eens een groot deel ziek, *'in somme het heele dorpke van Netersel is het meerendeel overstorven ende sieck'*. Het moeten voldoen aan belastingen doet de bewoners ook nog eens verkopen het ene na het andere stuks vee en vertrekken de ene na de andere bewoner vanwege de te hoge lasten. Het dorp omvat, anno 1722, nog slechts 32 'heijwonincxkens'.

En Netersel is niet de enige. Zowat vanuit de hele Meijerij worden deze verzoeken gedaan. De staatskas moet echter gevuld blijven worden. De Raad van State komt daarom op 6 februari 1732 met een missive waarbij alle dorpen en plaatsen in de Meijerij gelast worden *'alle mogelijke precautien teegens den brant te maken'* met diverse maatregelen m.b.t. schoorstenen, bakovens, brouwerijen, mouterijen, aanwezigheid van wa-

Fotocollectie Gindra en De Buck

terpoelen e.d.

Anno nu zouden we zeggen dat de verantwoordelijkheid wordt gelegd 'bij de burger'. Toen luidde de onderbouwing: *'Considereerende de schaade en ruine die door brant werden veroorsaekt, meest toe coomen door onagtsaamheijt, en versuijm van wel te bewaaren het vuur en ligt als andersints hebben om alle ongelucken soo veel mogelijk voor te coomen, alsmeede omme in tijden en wijlen niet te weesen gepriveert, van eenige remissien van slands weegen die ter oorsaake van brandt soudon kunnen worden verleent.'* In het verlengde daarvan stellen officier en schepenen van Netersel in een extraordinaire vergadering op zaterdag 27 februari 1762 een brandreglement vast *'t Welcke soude connen strecken tot preventie van brant sulx opsigtelijk het dorp van Neetersel'*. *'Ten eijnden een iegelijk der ingeseetenen van Neetersel weete waar naer in cas van brant (dat godt verhoeden) hoe sigh te gedraagen'*.

Voor het onderhavige onderwerp is, allereerst, van belang artikel 5: *'daar geen schoorsteenen in de huijsen sijn sullen de eijgenaars van dien gehouden weesen daar in te maaken een vuurvuijster (vuurhaard, stookplaats. BB) van steen ten minsten vier of vijff voeten hoogh en vijff a ses voeten breedt en in de huijsen daer schoorsteenen sijn dogh egter niet van steen, sullen die schoorsteenen wel dick met leem moeten beset worden en insgelijks moeten voorsien sijn met eenen steenen vuurvuijster en de pijp van sodaenighe schoorsteen sal ten minsten twee voeten boven het dak moeten uijtsteeken.'* Blijkbaar moeten we er van uitgaan dat nog vrij algemeen waren in Netersel huizen met een open centrale vuurplaats al dan niet met schouw, bestaande uit planken of vlechtwerk, tegen de scheidingmuur.

Bakhuizen (artikel 6) moeten geplaatst zijn op een afstand van minstens 40 voeten. Als de bakoven zich in huis bevindt, moet de schoorsteen gemetseld zijn en 3 voet hoog boven het dak uitsteken. Een eventuele brouwketel (art. 7) moet op een goede stenen brouwoven geplaatst zijn, en van een goede ommuring voorzien. Schoorstenen moeten van steen zijn en minstens 3 voeten uitsteken boven het dak van de brouwerij. Artikel 12 onderstreept een en ander met de mededeling dat als ovens, brouwovens, eesten, schoorstenen zich -blijkens de jaarlijkse schouw- niet in genoemde staat bevinden de vorster met smids- of voorhamer deze omver of in zal slaan. Nog even afgezien van de boete. Per saldo zullen er in ieder geval vanaf 1762 in Netersel in alle huizen in ieder geval enige stenen verwerkt zijn.

Huurcontracten opgesteld in de 18de eeuw voor de schepensbank van Netersel, Bladel en Reusel bevatten gebruikelijk een verwijzing naar het on-

derhouden van de lemen muren van het gehuurde, zoals 'den huerder sal de huysinge loffelijk hebben te onderhouden met vitten ende lijmen', met als variant 'sullen de huerders mede gehouden sijn de wanden en weegten (:vlechtwerk) naer huermansregt behoorlijck en alhier gebruykelijck moeten onderhoude'. Willem van den Hove kreeg in 1426 een gelijksoortige verplichting mee bij de huur van de kapel- of slothoeve, 'het huis van wand en dak goed onderhouden', aldus Welvaarts in zijn Geschiedenis van Bladel en Netersel. Boerderijen, en zeker de pachtboerderijen, betreffen tot in de 18de eeuw veelal leembouw, zo lijkt de conclusie te mogen zijn.

Huizenlijsten worden verplicht

Om te kunnen bepalen hoeveel belasting opgelegd kon worden, verordonneerden de Staten- Generaal in een resolutie van 20 september 1736 de invoering van de huizenlijsten: 'van nu af aan zal worden geformeerd van ieder plaats en dorp van de Meierij een lijst of quohier van alle de huijsen en wooningen in ieder district, met bijvoeging van de eigenaar van ieder en van den bewoonder; dat die huijsen en woningen zullen moeten geteld worden naar een sekere ordre, ieder in haar haartgang, hoeck of gehucht, het eerste van dien genummerd no 1, het tweede no 2 en soo vervolgens.' Elke vijf jaar moest een nieuwe huizenlijst worden opgemaakt, waarbij de huizen het eenmaal gegeven nummer moesten blijven behouden. In geval van nieuwe huizen moest een A, B of C aan het bestaande nummer worden toegevoegd. De huizenlijsten moesten op de secretarie van het dorpsbestuur worden bewaard en een duplicaat

	1736	1801
Zandstraat	13	20
Tielestraat	5	7
Leijtestraat	10	12
Groenestraat	10	16

diende bij de Ontvanger der gemene middelen in 's- Hertogenbosch te worden ingeleverd. De laatste maal dat een dergelijke huizenlijst werden opgesteld in Netersel was in 1801.

De toename van het aantal huizen in de periode 1736-1801 van 38 naar 55 is vooral gerealiseerd in de tweede helft. De 5-jaarlijkse woninglijsten doorpluizend, is de conclusie gerechtvaardigd dat in de eerste helft van de 18de eeuw flexibiliteit op de woningmarkt wordt gerealiseerd door een toename van het aantal woonruimtes per huis. Dat gaat gepaard met een afname van het aantal kleine, tijdelijke woningen en in onbruik raken van, al dan niet tijdelijk, in gebruik nemen van stal of schuur als woning.

In 1766 wordt als extra aangetekend dat er zijn '38 huysen ende onder gerekent voort grootste gedeel leemhutzen'. Afzonderlijk vermeldens-

waard is een 'hut of russehuysinge' gebouwd op de gemeenschappelijke heide langs de dijk van Netersel naar Westelbeers, nabij de Leeuwerik, door Lambert Tielemans. Onder dreiging met 'demolatie' (:sloop) wordt hij, met vrouw en kinderen, in 1789 gesommeerd te vertrekken. De plaggenhut uit openluchtmuseum in Arnhem of op zijn best de kelderhut uit Koersel in Bokrijk, een kuil- of komwoning als een van de meest primitieve bouwvormen uit de Kempen, geven een idee van wat ter plaatse werd aangetroffen.

Voorschriften van de overheid en patentbelasting

Voorzover je leem wilde steken of een oven stoken op gronden niet in privaat eigendom, gold in principe dat je toestemming vroeg bij degene die het voor het zeggen had op de gemeenschappelijke gronden (de heer, Domeinen, het dorps- of gemeentebestuur). Gebruikelijk werd een octrooi verleend onder voorwaarden. Zoals het aanwijzen van de locatie door of namens de vergunningverlener, het later weer behoorlijk moeten vullen van de kuilen door het steken van leem veroorzaakt, zo dat daar noch aan mensen noch aan vee enige schade of ongeluk kan worden toegebracht, de eis leem te steken en oven te stellen op afstand van particuliere bewoning, gronden en publieke wegen zodat niemand wordt verhinderd of benadeeld. Niet alleen zijn deze aanvragen en toestemmingen niet allemaal bewaard, maar zeker ook zal niet steeds een aanvraag zijn gedaan. De achtergrond van de regeling lijkt echter wel, in ieder geval deels, van invloed op de locatiekeuze van leemwinning en plaats van de oven. Op particuliere gronden was er immers geen toestemming van derden benodigd. Globaal de helft van de particuliere gronden met sporen van leemwinning in het Broek in Netersel is in eigendom bij mensen uit het naburige Westelbeers.

De patentbelasting was een van de vijf pijlers van het nieuwe belastingsysteem dat minister van Financiën Alexander Gogel aan het begin van de 19e eeuw had ontwikkeld. Het patentrecht heeft een Franse achtergrond en is gerelateerd aan de afschaffing van de gilden. Het patent was niets anders dan een door de staat uitgegeven vergunning voor het uitoefenen van een beroep. In de Ordonnantie van 1805 werd het 'Regt van patent' omschreven als een 'zekere som welke door ieder, die eenigen handel, eenig bedrijf of beroep of eenige neering wil uitoefenen of zekere voorwerpen van weelde of vermaken begeert te genieten, aan den Lande moet betaald worden'. In 1893 werd de patentbelasting afgeschaft en vervangen door belastingen op bedrijfs- en andere inkomsten.

Uit Netersel laten zich in de jaren 1813-1894 als steenbakkers registreren

Willem Pellen (in 1836 en 1842 met 2 werklieden), Nicolaas van Hoof (in 1857 vallend in de categorie met minder dan 5 knechten) en Adriaan de Rooij (in 1858 met 5 werklieden). Aan te nemen is dat met 'werklieden' gedacht moet worden aan familieleden of buurtgenoten.

Willem Pellen werd geboren in Diessen in 1794, later woonachtig in Westelbeers komt hij bij zijn derde huwelijk in 1832 met Johanna Maas te wonen in de Zandstraat in Netersel. Hij heeft twee kinderen. Na zijn dood laat de weduwe in 1858 roerende zaken openbaar verkopen. Zoon Adriaan denkt en roept bij die gelegenheid 'mijn' als een mal voor het bakken van steen aan bod komt. Voor

20 cent is hij spekkoper. Aanwezigheid van het voorwerp in de boedel doet vermoeden dat bij het steenbakken Willem niet of nauwelijks hulp of toezicht van buiten zijn directe omgeving inriep.

Midden 19de eeuw waagt Nicolaas van Hoof (1785-1862) het om zich te vestigen op de rand van de heide halverwege Netersel en Westelbeers samen met zijn Maria. Nicolaas laat zich ook registreren als tapper en na diens dood gaat de weduwe daarmee door. In 1892 wordt het pand gesloopt. Wat resteerde was het toponiem Linde(n)boom. De gronden maken momenteel deel uit van het bezit van Brabants Landschap en vormen een corridor voor het grazend vee van Neterselsche heide naar Grijsze Steen. In 1996 is door nabestaanden "Het Lendeke van Hoof" gepland nabij de voormalige hoeve. De kleinzoon van Nicolaas, Wilhelmus van Hoof, geboren in 1854, vraagt op 30 april 1887 bij de gemeente Bladel een hinderwetvergunning aan voor het oprichten van een (steen)veldoven op de heide nabij het Zwartven. "Op meer dan 200 meters verwijderd van andere percelen dan van gemeente. Zal bestaan uit gevormde klei of leem welke door het stoken van hout of steenkolen tot stenen zullen worden gebakken." Met de invoering van de Hinderwet is men verplicht vergunning aan te vragen voor de exploitatie van veldsteenovens. De stenen waren bedoeld voor een boerderij te bouwen aan de huidige Fons van der Heydenstraat.

Baksteen komt pas laat

Welk beeld rijst nu uit de historische bronnen op van de boerderijen in Netersel in de 18de en 19de eeuw?

Bakstenen boerderijen lijken geheel afwezig te zijn aan het begin van de 18de eeuw. Veelal gefaseerd zullen zij, eerst deels, opgetrokken zijn in baksteen. Uitgezonderd de poeren waarop de stijlen van het gebint stonden en al vanaf het einde van de middeleeuwen veelal van steen waren, kwamen fundering, bakoven, brouwketel, schouw, schoorsteen,

put en bijvoorbeeld kelder eerst later aan de beurt. Veelal zal men zich eerst beperkt hebben tot het woongedeelte. En daarbinnen zullen haard en de scheidingsmuur tussen het woon- en bedrijfs gedeelte prioriteit hebben gehad. Plavuizen en dakpannen zullen weer eerst later gevolgd zijn. De boerderijen zullen veelal nog tot in de

19de eeuw voor het overgrote deel bestaan hebben uit een skelet van dragende balken (gebinten) en muren van vitselwerk, een vlechtwerk van takken en twijgen aangesmeerd met een mengsel van leem en stro. Met een dak van stro en op de nok vastgepinde graszoden. Materialen die ruim voorhanden zijn op het platteland en niet duur. Het versteningsproces zal eerst in de tweede helft van de 18de eeuw schoorvoetend en in de eerste helft van de 19de eeuw goed op gang gekomen zijn.

Latestraat 12

Bakstenen werden gezien als praktisch, comfortabel en duurzaam. Minstens even belangrijk is dat zij in de constructie van een gebouw de draagfunctie over konden nemen van het gebint. Zij maakten het tevens mogelijk dat boerderijen werden voorzien van hogere gevels, grotere ramen en hogere deuren. Nu ook in de lange gevels, inclusief een voordeur met bovenlicht. Daar bakstenen gevels weinig gevoelig zijn voor weersinvloeden, zoals regen en storm, werden de grote overstekken overbodig. Niet langer zou de driebeukige indeling dominant zijn. Al met al werd een andere indeling mogelijk. De ontwikkeling leidde uiteindelijk tot de langgevelboerderij, met zijn vergroot woon- en bedrijfs gedeelte, die in de 19de eeuw zo algemeen werd in de Kempen. Leem zal nog wel, tot in de 20ste eeuw, worden toegepast in bijgebouwen.

Netersel lijkt zich in de 18de eeuw ontworsteld te hebben aan een permanente staat van misère en toe aan meer duurzame investeringen in de toekomst. Symbolisch daarvoor zou kunnen genomen worden de verstening van de boerderij op nu het adres Latestraat 12.

In 1736 bewoont hier in dan Leijtestraat op nummer 1 Adriaen Willems zijn 'huijsje met een wooningetje'. In 1776 en 1786 staat het, op naam van

Willem Adriaens, geregistreerd als bouwvallig en onbewoond. In 1791 beschikt Willem daar over een huis, stal en schuur met hof.

Het jaartal 1778 herinnert tot op de dag van vandaag aan het besluit van Willem om het woongedeelte in steen op te trekken. Ongetwijfeld, gezien de bouwsporen in de lange gevel, is het een latere generatie geweest die het schuurgedeelte in steen liet ommetselen.

Dat verbouwen zou, afgaand op de kadastrale aantekening '1876 nog in verbouwing', weleens gebeurd kunnen zijn gelijk na verkoop door Pieter Meulenbroeks aan Hendrik Hendriks. Meer zekerheid hebben we dat het in 1911, na aankoop in 1908, was dat JC Hendriks een bergplaats en stal toevoegt.

Met Latestraat 12 beschikt Netersel over een bijzondere en gave herinnering aan het versteningsproces van de boerderijen in de Kempen én het, in de achttiende eeuw, worstelen en te boven komen van een lange periode van collectieve ellende.

Beheer en ontsluiting erfgoed

Het zij duidelijk dat Het Broek gedurende enige decennia getransformeerd is geweest van een

extensieve marginale zone naar één van intensieve activiteit: een landschap van pre-industriële baksteenproductie. De leemwinning liet overduidelijke sporen na met een zeer reliëfrijk landschap van putten en kuilen evenals enkele met het oog waarneembare restanten van steenovens herinneren aan het feitelijk steenbakken. Daaromheen zal ruimte gebruikt zijn voor de opslag van de grond- en brandstoffen, de bewerking van het leem, het vormen en drogen van de stenen en, bijvoorbeeld, ook het dag en nacht bewaken van het bakproces. Verwacht mag worden dat dit ook sporen in de ondergrond heeft achtergelaten. Dankzij de ligging aan de uiter-

Klokkenist

Boven in de Luciatoren kom je, in de klokkenstoel gekerfd, een inscriptie tegen: '1871 P. Cox'. Het is niet vreemd dat we daar de naam van meester Cox tegen komen. Inmiddels blijkt namelijk dat hij vaak boven in de toren moest zijn en er meer dan gewoon de nodige tijd door bracht, want hij was belast met 'het opwinden en in orde houden van het dorpskerkuurwerk te Steensel'. De gemeente gaf daar de opdracht voor. In november 1868 schrijft meester Cox een brief aan de gemeenteraad om hem die functie te verlenen. Hij voert als redenen aan dat het zijn salaris aanvult zodat hij langer in Steensel onderwijzer zal blijven, en dat hij er de kennis van zaken en ook tijd voor heeft. De brief van drie kantjes is een staaltje van correctheid en vriendelijkheid, heel onderdanig geschreven, van hoe men zich in die tijd in keurig en statig handschrift tot het hogere gezag wendde. Daarom hieronder de weergave van zijn brief.

Aan de Heeren Leden van den Gemeenteraad te Duizel c.a.

*Geeft met verschuldigten eerbied te kennen Pieter Cox,
Onderwijzer te Steensel:*

dat hij het ambt van Onderwijzer nu reeds ruim één jaar in Steensel heeft bekleed, en, zoo zijne Superieuren getuigen, trouw de verpligtingen, aan dien post verbonden, heeft volbragt; dat hij dagelijks al meer en meer inziet, dat het salaris, aan die betrekking verbonden, hem een zeer bekrompen bestaan verschafft; dat hij het opwinden en in orde houden van een dorpskerkuurwerk grondig meent te verstaan, daar hij die zaak reeds jaren lang, hulponderwijzer zijnde, heeft waargenomen te Bergeijk en te Nistelrode, hetwelk de respectieve Onderwijzers, des noodig, wel voor hem zullen willen getuigen; dat van oudsher de meeste onderwijzers ten plattenlande met die functie waren be

last, gelijk ook vroeger het geval in Steensel is geweest; eensdeels omdat waarschijnlijk niemand meer tijd daarvoor beschikbaar heeft, anderdeels als tegemoetkoming voor hun klein bestaan en eindelijk om hunne kennis van Natuur- en Werktuig, die zij, vooral tegenwoordig, meer bezitten dan de meeste dorpsbewoners, en welke wetenschap bij dat in orde houden nogal te pas komt; dat hij van eenige personen in Steensel heeft vernomen, dat den vorigen Onderwijzer Bakx, die functie ook was aangeboden door het geacht Bestuur; dat hij verder, door een ruimer bestaan, ligtelijk Steensel's vaste inwoner zal blijven, en dus het achtbaar Bestuur van de zorg en moeite zal ontheffen, die het gedurig verhuizen der Onderwijzers voor hetzelfde tengevolge heeft, en dus ook de nadeelige gevolgen zullen weg blijven, die dat veranderen voor de leerlingen na zich sleept:

Zoo is het, dat hij op grond van het aangevoerde, de vrijheid neemt, zich tot den Raad der Gemeente te wenden, met bescheiden en beleefd verzoek, om hem, zeer welwillend, met de bezoldiging, verbonden aan het opwinden en in orde houden van het dorpsuurwerk te Steensel, wel te willen begunstigen, ten einde hem zoo doende een iets ruimer bestaan te verschaffen; belovens hij die zaak prompt waar te nemen, en op een gezetten tijd, zoodat er het onderwijs in geen deele door lijden zal; doch integendeel bevorderd zal worden: immers, hoe ruimers iemands bestaan is, met des te meer ijver kan hij zich van zijn plicht kwijten, daar hij alsdan de grootste zorg kan verban-

*Hetwelk met den verschuldigten eerbied is doende
Pieter Cox, Onderwijzer Steensel,
November 1868 Werkgroep Stinsels Archief, Jan van de Ven*

VIJFTIG JAARGANGEN DOORGESPIT - I

Een terugblik op de nummers 1 t/m 54.

Waarom aandacht voor ons verenigingsblad?

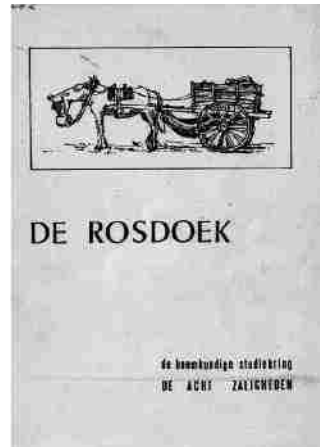
Volgend jaar zal het 50 jaar geleden zijn dat de eerste Rosdoek verscheen. Reden waarom het mij interessant leek om terug te kijken op wat de leden van onze Heemkundige Studiekring De Acht Zaligheden zoal voorgeschoteld kregen in De Rosdoek vanaf 1969 tot 2020.

De eerste Rosdoek

Tijdens de jaarvergadering van december 1969 besloot het bestuur dat 'vele zaken, op deze vergadering besproken, ook ter kennis van de leden diende te komen' en zo verscheen Rosdoek 1, niet meer dan 5 velletjes A-4.

Het duurde echter vier jaar voordat Rosdoek 2 uitgegeven werd, nu in de grootte die we nu nog kennen, maar met een eenvoudiger kaftje. Uitgelegd werd waarom ons kringblad de naam De Rosdoek kreeg: een rosdoek was een doek, gespannen tussen het paard en de kar, waarin de boer zijn boterhammen, drinkfles e.d. bewaarde.

Zonder dat dit toen expliciet is verwoord, kan De Rosdoek m.i. beschouwd worden als een bewaarplaats van heemkundig interessante zaken.

Wat stond er zoal in genoemde 'Rosdoeken'?

Artikelen

Zeer diverse onderwerpen zijn er toen besproken als eenmalige aflevering of in serie.

Een greep uit de zgn. 'losse artikelen', d.w.z. teksten over verschillende onderwerpen, die geen vervolg kenden in latere uitgaven.

Beschreven werden o.a.: de boerderij en haar oude en nieuwe bewoner, oude raadhuisen, kapellen, Mariakapelletjes, kerken, kerkhoven, schuilkerkjes en andere religieuze monumenten zoals de gasthuisjes. In Oirschot, een gerestaureerde windmolen in Arendonk, de woning van meester Panken, gildes, harmonieën en hun vaandels, archeologische opgravingen en ontginningen, Brabantse mutsen, dienstboden, heksen, dagbladen, Kempische liederen, gedichten en dansen, betekenis van be-

paalde spreek- en dialectwoorden, etc.

Belangrijke personen kregen natuurlijk extra aandacht, zoals Filips de Goede als een van de hertogen van Brabant, een Norbertijn uit Reusel en een Norbertijn in Postel, bisschop Rythovius, Witheren in de Kempen, en de Hoogeloonse Koning Kyrië.

Er kwam ook veel 'aan het licht' door oude aktes, reglementen en verslagen te bestuderen aangaande Kempische gemeentes; zo bepaalde een reglement uit 1640 het doen en laten van Eerselse bakkers en dat van 1861 reguleerde de botermarkt in Eersel; een acte uit 1876 deed verslag van 'financiële perikelen in de gemeente Duizel'.

De betekenis van bepaalde straatnamen in Eersel, Steensel en Duizel is onderzocht, net als de 18e -eeuwse veldnamen in de Acht Zaligheden, de oorsprong van de naam 'Eresloch' en van de verschillende schrijfwijzen van 'Bergeijk'.

Vermakelijke, maar vaak ook droevige verhalen kregen de lezers voor- geschoteld, zoals over een 17e-eeuwse postbode, een oude postroute en een verslag over een bende van rond 1800, alle drie Steensel betreffende, over moord en misère in Bladel in 1583, over een tragisch ongeval in Casteren in 1840, over 19de-eeuwse kermisdagen in Vessem en emigranten uit dezelfde plaats naar Amerika, over een niet-doorgegaan huwelijk in Wintelre in 1888, over de geboorte en directe overlijden rond 1850 van 2 drielingen in een Hogemierds gezin, etc.

Er stonden ook verschillende 'vervolgverhalen' in, zoals met name in de eerste afleveringen van De Rosdoek: 'Beroepen uit grootmoeders tijd' en 'Typen en schetsen uit het dorpsleven'.

Begin jaren '80 werd de verandering van 'De Dorpsstraat van Luyksgestel' uitgebreid beschreven. 'Een stuk Westerhovense onderwijsgeschiedenis' vulde een groot deel van Rosdoek 13 t/m 21. Verspreid over een langere periode – najaar '74 – juni '87 – kon de lezer genieten van vaak smeüige 'Korte verhalen en gedichten in dialect'. Nadat in het voorjaar van '77 de 'Werkgroep inventarisatie van alle kerken en torens, behorend tot de Kempische gotiek' van start was gegaan, verschenen er in ieder geval tot december '89, met grote regelmaat uitgebreide verslagen van de werkgroep.

Vaste rubrieken

Een ander weerkerend onderwerp van De Rosdoek afl. 1 t/m 54 betrof de rubrieken 'Cursusaanbod' (met meerdere keren een oproep aan onze leden mee te werken aan een bepaald onderzoek, buiten onze eigen studiekring), 'Nieuws Werkgroepen', 'Van de boekenplank', 'Ruilabonnen- menten van buitenlandse heemkundekringen' en 'Nieuws andere heemkundekringen'. Voordat o.a. Bladel en Reusel een eigen kring sticht-

ten, kon men geregeld iets lezen over 'heemkundig nieuws' uit de wijdere omgeving. De heemkundestudiekring van Kneghel, Vessem en Wintelre, de 'Hooge Dorpen', startte in maart '78; maar met deze kring werd afgesproken nauw met elkaar te blijven samenwerken en verslag te doen van elkaars activiteiten. Als laatste rubriek noem ik hier 'Nieuws Brabants Heem', de stichting waaronder ook wij als heemkundige studiekekring vallen. Er is geregeld aandacht besteed aan hun meerdaagse heemkundige werkkampen, bij toerbeurt georganiseerd door heemkringen uit de regio – in '79 was de organisatie in handen van onze heemkundige studiekekring. Ook is er geregeld melding gemaakt in De Rosdoek van tentoonstellingen rondom 'heemkundige onderwerpen' in Eersel en omgeving.

Lezingen en excursies

Er was terecht veel aandacht voor de eigen lezingen en excursies – in aankondiging dan wel verslaglegging.

Het aanbod was, net als bij de artikelen, zeer afwisselend. Besproken zijn o.a. het gildewezen, de traditionele landbouw vóór 1880, het Brabantse landschap, de verarming van het landschap, de Brabantse beekdalen, de veranderingen in de Peel, de economische ontwikkeling van de Kempen in de 19e eeuw, de oude Brabantse tramwegen, de vuursteenmijnen in Rijckholt, etc. Er werden ook verhalen verteld over 'mensen', zoals over (Kempische) schrijvers als Ernest Claes, over boerenapostel Van den Elsen, over Van Gogh in zijn Brabantse periode en over ene Driek.

Talrijke excursies zijn er georganiseerd, in ieder geval tussen 1970 en 1990. Leden konden mee naar Bokrijk, Willemstad, Antwerpen (Rubens), Rijckholt (vuursteenmijnen) Aarschot, Heijst-op-den-Berg (heemkundemuseum), Ravenstein, Heeswijk en Postel (abdijen), Uden (museum religieuze kunst), Den Bosch, Maastricht, etc. Dicht bij huis werd de toen nog Hervormde kerk van Eersel en de Willibrorduskerk (i.v.m. het jubeljaar 1981) bezocht. Verschillende bezoeken werden over en weer gebracht aan en door heemkundekringen uit o.a. Hilvarenbeek, Heijst-op-den-Berg, Wouwse Plantage en Klundert. Deze bezoeken zijn achteraf vaak uitgebreid beschreven. In 1978 fietste een groep enthousiastelingen een ronde langs zes molens, twee jaar later langs verschillende kerken en torens en in 1983 is er afgestapt bij enkele grafheuvels. Rond 1980 zijn er meerdere kerst- en eindejaarviertingen gehouden met 'warme chocolademelk, voordrachten of een quiz'. Toen was daar blijkbaar nog animo voor...

Verenigingsnieuws

Een belangrijk onderdeel van De Rosdoek, afl. 1 t/m 54 betrof het verenigingsnieuws. In de 5e aflevering stonden bv. de Statuten en het Huis-

houdelijk reglement van de Heemkundige Studiekring De Acht Zaligheden. In De Rosdoek van september 1977 is er stilgestaan bij het 30-jarig bestaan van onze kring, welke gevierd werd in d'Ouwe Tramhalte in Dui-
zel. En in 1987 was er speciale aandacht voor het 40-jarig bestaan. Ieder
jaar werd er verslag gedaan van de activiteiten van het voorbije jaar, van
gehouden jaarvergaderingen en van komende programma's. Start van
nieuwe werkgroepen zijn afgekondigd en er was eveneens verslagleg-
ging van de resultaten van al langer draaiende werkgroepen. Leden wer-
den op de hoogte gehouden van komende en gaande bestuursleden. Een
opvallend iets was de publicatie in 1987 van de ledenlijst van onze kring.
Speciale aandacht tenslotte is door het bestuur besteed aan de 25e Ros-
doek en aan de Gouden Rosdoek in december '88.

Nog twee artikelen over dit onderwerp

In een van de volgende áfleveringen van De Rosdoek zullen de jaren
1990-2005 de revue passeren. Ik hoop u te kunnen wijzen op interessante
verschuivingen in aandachtsgebieden t.o.v. de eerste 20-jaar-Rosdoek.
Een derde en laatste verslag over dit onderwerp zal de periode 2005-2020
behandelen. In 2020 zal het immers 50 jaar geleden zijn dat de eerste
Rosdoek verscheen!

Leny Voortman

Ad Kokx *v.o.f.*
Witgoed

Ad Kokx
Witgoed
reparatie en verkoop van was- en koelapparatuur

Sigarenmaker 10D
5521 DJ Eersel
Tel. (0497) 51 33 69
Fax (0497) 53 43 65
E-mail: info@adkokxwitgoed.nl
Internet: www.adkokxwitgoed.nl

reparatie en verkoop van was- en koelapparatuur

HET LOT VAN DE GEBROEDERS HOEKS

BINNENKORT VERSCHIJNT BOEK

OVER EERSEL IN DE OORLOGSJAREN

EERSEL TIJDENS DE BEZETTING
1940 - 1944

HET LOT VAN DE GEBROEDERS HOEKS
EERSEL TIJDENS DE BEZETTING 1940-44

Uitgave:

Heemkundige studiekering
De Acht Zaligheden Eersel

Tekst:

Jasper van der Schoot

Samenstelling:

Toon Schellens,
Jasper van der Schoot
Frans Teunis

Vormgeving:

Joris de Mol

Omvang:

Plm 150 pagina's. Geïllustreerd.

Verschijning:

Oktober/november 2019

Prijsindicatie:

Euro 25,-

Gebroeders Janus en Jan Hoeks

Eersel waar tijdens de Tweede Wereldoorlog van 1940-1944 geen schot klonk en geen ruit sneuvelde, beleefde een drama dat aan twee broers het leven kostte. Twee onderduikers onder wie een op wie de Sicherheitsdienst intensief jacht maakte, ontkwamen aan een razzia; de twee broers Janus en Jan Hoeks die de onderduikers hadden schuil gehouden, werden ruim een maand voor de bevrijding in het concentratiekamp Vught geëxecuteerd. Hun hardnekkig zwijgen redde het leven van anderen.

Het lot dat de gebroeders Hoeks trof, is een bizarre en tragische oorlogsgebeurtenis waarvan de reconstructie na 75 jaar vele onbekende en onthullende feiten aan het licht heeft gebracht. Wie was de onderduiker die hoog op de lijst van de Gestapo stond en op tijd kon vluchten, enkele uren voor de razzia plaats greep? Hoe stak het verraad in elkaar? Wie was de SD'er die de gebroeders Hoeks in hun boerderij mishandelde? Hoe raakte de verloofde van de gezochte onderduiker betrokken bij dit drama? Waarom stond de Abdijs van Postel machteloos om voor zijn pachters, de gebroeders Hoeks, in de bres te kunnen springen?

Reserveer een of meerdere exemplaren via info@hskdeachtzaligheden.nl

De executie van de twee gebroeders Hoeks in Vught vormde het sluitstuk van de gevolgen van de oorlogsbezetting in Eersel dat gebukt ging onder het bestuur van een Duitsgezinde burgemeester en een door vele inwoners gewantrouwde wachtmeester. Hoe kwam het dorp onder dit bestuur de oorlogsjaren door?

Vele inwoners, honderden onderduikers, zaten in de wurggreep van de angst. Tot verbijstering bleek ook dat er enkele ondergedoken Joodse kinderen, liefderijk opgenomen in de omvangrijke katholieke kinderschare van het Sint Jacobusdooster, niet veilig bleken te zijn voor het Duitse bewind.

De geschiedenis van Eersel tijdens de bezetting is gebaseerd op uitgebreid onderzoek aan de hand van vele dossiers uit verschillende archieven, verklaringen van ooggetuigen, nabestaanden en hoofdrolspelers, maar ook op een pas in 2018 gevonden verslag van de Eerselse verzetsman Piet van Woerkum.

Bij het onderzoek stond waarheids-

vinding centraal. Zoals in menig verhaal uit de oorlog worden we ook hier geconfronteerd met: hardnekkig verzet, grote risico's en zelfs met 'het zwijgen tot de dood toe' maar ook met overmoed en verraad. En tot slot volgen na de bevrijding de vragen over wie heeft wat gedaan of nagelaten temidden van het grijze gebied dat onvermijdelijk leidt naar het geweten: wat zou mijn keuze zijn geweest?

Het eerste deel van het boek is geheel gewijd aan het lot van de gebroeders Hoeks; in het tweede deel is aandacht besteed aan personen die in Eersel onder de oorlog een grote rol hebben gespeeld. Tot nu toe bekende maar vooral vele onbekende situaties geven samen een boeiend tijdsbeeld van de periode 1940-1944 waarin Eersel zich in de wurggreep van de angst door de oorlog worstelde.

Ik heb belangstelling voor het boek over de oorlog in Eersel en blijf graag op de hoogte!

Ik reserveer vrijblijvend een exemplaar

Naam

Straat

Huisnr

Postcode

Plaats

Telnr

E-mail

Formulier svp **inleveren** aan de balie van Museum De Acht Zaligheden, Kapelweg 2 Eersel of **verzenden** aan: HKS De Acht Zaligheden Kapelweg 2, 5521 JJ Eersel

U kunt uw formulier ook **mailen** en/of **info vragen**: info@hskdeachtzaligheden.nl

Het is ook mogelijk uw formulier in te leveren bij Bibliotheek Eersel / De Muzerval, Dijk 7, Eersel of TIP Eersel, Markt 30A, Eersel.

Reserveer een of meerdere exemplaren via info@hskdeachtzaligheden.nl

Bij inleveren van deze bon krijgt u een Kerastase ritueel t.w.v. €15.00 voor €7.00. Heeft u vragen? Bel ons gerust!

www.denbarbier.nl, Hint 4, 5521 AH Eersel, 0497-514026

van Herwijnen
SERVICES

Van Herwijnen
services 10 jaar

installatie & advies

Locatie

Horstveld 14
5521 SL Eersel

Neem contact op

Tel. 06 - 19 19 30 55
info@vanherwijnen-services.nl

www.vanherwijnen-services.nl

Sterkin **DE ECHTE**
KONINKRIJK

- Service en onderhoud aan cv-toestellen
- Milieubesparende wateroplossingen
- Complete badkamers
- Zonne-energie en warmte terugwinning

ATD
MACHINERY

ATD Machinery B.V.

Smaragdweg 30
5527 LB Hapert

info@atdmachinery.nl
www.atdmachinery.nl